

Els internats dels centres educatius de nois de Mataró a mitjan segle XIX (1854-1868)

Montserrat Gurrera i Lluch

Al Mataró de mitjan segle XIX, i en plena expansió de la ciutat, els col·legis de nois de més envergadura obren internats per acollir alumnes ja sigui dels pobles veïns, la resta de Catalunya, l'Estat i fins i tot d'Amèrica Llatina. El període que estudiem s'inicia amb el Bienni Progressista i l'epidèmia de còlera que afecta molt la ciutat, però també obre un internat i es planifica el que serà més gran, els seguirà un altre de nova creació i la reobertura del de l'Escola Pia. Clourem l'estudi a l'inici del Sexenni Revolucionari en què els centres entren en un període incert. En la comunicació entreveurem en seu funcionament, a quins alumnes van adreçats, la seva rellevància a la ciutat, les coincidències i diferències, entre altres aspectes.

1. L'ensenyament a Mataró a mitjan segle XIX

Mataró, és una ciutat en expansió i transformació, amb una indústria dels filats i teixits en desenvolupament a partir de les màquines de vapor que s'han instal·lat a partir de la dècada del quaranta i el nou ferrocarril que l'uneix amb Barcelona. No obstant això, la ciutat té mancances importants en infraestructures i serveis que afecten molt especialment la classe proletària —segons el cens de 1860, els jornalers són el 65 % de la població— que viu en habitatges petits i poc salubres, amb unes condicions laborals molt dures i de treball inestable, amb uns horaris de fins a 13 hores diàries sis dies a la setmana i amb sous baixos.

A meitat de segle, la població està al voltant dels 13.000 habitants, però no hi ha dades precises. Durant la dècada, cal remarcar la forta incidència que té a la ciutat el còlera de 1854, amb 875 morts, però, bo i aquest fet, el cens del 1857 comptabilitza 16.595 habitants i la ciutat és la segona de la província. En les dècades següents hi ha un creixement feble, relacionat amb les crisis industrials i conflictes socials a més d'una natalitat més baixa que en les dècades anteriors, i si el cens de 1860 és de 16.603 habitants, el de 1877 és de 17.413 habitants (Llovet 2000: 307 – 313).

A nivell educatiu, l'ensenyament segueix la tònica de les ciutats industrials catalanes, dins del marc legislatiu estatal centralista i uniforme que vol començar a organitzar un mínim sistema educatiu, però a mitjan segle encara té molts déficits: tant a nivell quantitatiu —hi ha una gran manca d'escoles— com qualitatiu —amb aules superpoblades, formació del professorat insuficient, locals

inadequats, etc. Legislativament, no es pretén generalitzar decididament l'ensenyament fins al 1857, amb la *Ley de Instrucción Pública*, que fa obligatòria l'escolaritat dels 6 als 9 anys, però no s'acompleix perquè hi ha poques escoles i, a més, en les famílies obreres el treball dels fills és imprescindible per ajudar a la subsistència. Les dades del cens de 1860 són il·lustratives: hi ha un 40% dels infants escolaritzats i un 34% d'alfabets —el 51% dels homes i el 20% de les dones.

L'escolarització és majoritàriament en l'ensenyament primari i els nois també tenen oferta de secundària i estudis professionals per donar resposta a la demanda d'estudis especialitzats associada al desenvolupament industrial de la ciutat. L'escolarització masculina, la sustenta l'Escola Pia Santa Anna, amb classes gratuïtes i de pagament, primària i secundària, per conveni amb l'Ajuntament des de 1737, però també hi ha algunes escoles privades de poca envergadura com la de Magí Baixes o Joan B. Viza, i ofereixen estudis professionals l'Escola de Dibuix, la de Música i mestres particulars. L'escolarització femenina, la sustenta el col·legi de Sant Josep de les Germanes de la Puríssima Concepció, amb alumnes gratuïtes i de pagament, també per conveni amb l'Ajuntament des de 1846, i que complementen dues petites escoles privades: la d'Anna Casañas i la de Francesca Vilardebó, junt amb algunes mestres particulars.

Amb el gran creixement de la ciutat durant la dècada dels 50, també augmenta la demanda educativa en tots els nivells i obren noves escoles, algunes d'envergadura, i d'iniciatives molt diverses: privades, d'institucions, d'associacions i de congregacions religioses. En aquests moments, excepte els col·legis de més envergadura, una escola consisteix en una aula amb un docent. No es creen noves escoles públiques fins al 1862 i 1864 —una de nois i una de noies en cada cas— quan per la *Ley de Instrucción Pública* n'hi ha d'haver nou de completes per a cada sexe. Tant en la dècada dels 50 com en la del 60, el nombre d'escoles augmenta i el 1866 arriba pràcticament a normalitzar-se en el cas dels nois —n'hi ha vuit de completes i quatre d'incompletes— però per a les noies hi ha un dèficit important: n'hi ha quatre de completes i dues d'incompletes.

2. Els centres educatius de nois amb internat (1854 – 1868). Dades més rellevants

Els centres educatius de nois de més envergadura són els que a partir de 1854 també obren internats: Escola Pia Santa Anna, Colegio de Juan B. Viza, Colegio Cataluña-Valldemia i Colegio Mataronés. Anem a situar breument els centres en el context ciutadà per ordre cronològic de la seva obertura.

2.1. Escola Pia Santa Anna

L'Escola Pia Santa Anna és l'eix sobre el qual descansa l'ensenyament de nois a Mataró des del 1737, que, per conveni amb l'Ajuntament, es fixa que inicialment tindrà vuit religiosos dedicats a l'ensenyament: set per a l'ensenyament de primeres lletres i gramàtica —amb quatre aules— i un per al curs de filosofia, als quals s'afegiran dos religiosos per a completar els tres cursos de filosofia —que són estudis superiors. Els alumnes són gratuïts i també n'hi ha de pagament. El 1792 assisteixen a l'escola 734 alumnes, uns 530 són de Mataró.

Fins a mitjan segle XIX, a més de ser centre d'ensenyament primari i secundari, també ha estat centre d'ensenyament superior amb la seva càtedra de filosofia, juniorat amb càtedra de teologia, seminari o internat de nobles —1743 al 1807— i internat —1814 al 1820 i 1827 al 1835, que reobrirà a partir de 1857—, ha impartit estudis de nàutica, ha acollit la comunitat d'escolapis, col·legi del bisbe i seminari menor, casa noviciat, etc.

L'escola Pia està ubicada a la Plaça Santa Anna-Baixada de Santa Anna, compta amb edifici propi de nova planta que es va ampliant progressivament: el 1754 s'acaba la casa habitatge fins al 1814 que s'inauguren les aules. Acull la residència de la comunitat escolàpia, l'internat, les aules d'ensenyament i l'església. La comunitat de religiosos i l'ensenyament es veuen afectats per les diverses guerres, exclaustracions i ocupacions de la ciutat, les que tenen més repercussió són: la de 1808-1813 que per la Guerra del Francès s'ocupa l'edifici i es dispersa la comunitat religiosa, i la de 1835 que es dispersa la comunitat durant uns mesos i tanca l'escola temporalment.

La situació de l'ensenyament primari a mitjan segle ha de ser semblant a la descrita en la inspecció de 1841 de Laureano Figueroa (AGHUB: 20/2/5/8, 20/7/7/11): té aules de parvulari, lectura, d'instrucció primària —en té dues— i superior, amb cinc escolapis que ensenyen a 468 alumnes, alguns gratuïts, o que paguen entre 1 i 4 rals al mes i l'Ajuntament paga 4.266 rals. La inspecció de 1858 (AGHUB: 19/3/1/7) informa que té tres escoles elementals completes amb 194 alumnes i dues d'incompletes amb 209 alumnes —total: 403 alumnes—, que són gratuïtes i rep 12.000 rals de l'Ajuntament. La inspecció de 1862 (AGHUB: 20/5/4/9) a primària elemental comptabilitza cinc classes amb els respectius docents que tenen 437 alumnes. Segons dades de l'Ajuntament, entre 1864 i 1867 (AMM-AH: AH-83) hi ha tres locals per a primària elemental —els alumnes en total oscil·len entre 365 i 393 alumnes— i un per a primària superior —que acull entre 48 i 56 alumnes.

A partir de 1846, el segon ensenyament de Santa Anna està agregat a la Universitat de Barcelona i incorporat a l'Institut Provincial (AGHUB: 22/3/7/6) —el que anteriorment corresponia als estudis de l'aula de filosofia que s'han adaptat al *Plan General de Estudios sobre Enseñanza Secundaria Superior* de

1845 i a partir de 1847 ja són cursos de batxillerat. Fins al curs 1857-58 la matrícula oscil·la entre els 25 i els 46 alumnes i els estudis són de pagament. S'imparteixen els quatre primers cursos de batxillerat, però els dos que falten per a completar els estudis no s'inicien fins al curs 1866-67 i l'any següent ja es fan els cursos de batxillerat.

Així mateix, també s'imparteix el primer any elemental de filosofia, del curs 1852-53 al 1857-58 amb una matrícula d'entre 6 i 12 alumnes, eren ensenyaments de pagament.

A partir del curs 1841-42, també té parvulari, i el 1853 compta amb un local específic amb pati (AGHUB: 20/2/5/8).

També a partir de 1833 el centre ofereix, progressivament, classes complementàries de francès, anglès, alemany, gimnàstica, educació física, i música, algunes eren de pagament.

2.2. Colegio de Juan B.Viza

Joan Baptista Viza és fill de Mataró i el 1833, amb vint-i-un anys, inicia el seu magisteri tot compaginant-lo amb el càrrec de macer municipal. Almenys des de 1837 i fins al 1848 viu i té l'escola al carrer Barcelona número 50, que és del Comú i de lloguer (AMM-Acords municipals: 1848). Està casat i viu amb el matrimoni la seva mare, vídua; i és molt probable que esposa i mare l'ajudin a l'escola.

El 1838 presenta a l'Ajuntament el títol de mestre d'ensenyament primari i la primera inspecció de què tenim notícia és de 1841 (AGHUB: 20/2/5/8): en aquests moments té quaranta alumnes —34 nens de sis a deu anys i 6 de més de deu anys— que paguen entre 6 i 10 rals al mes, fa tres hores de classe al matí i tres a la tarda, l'aula està equipada amb dues taules, pissarra i mostres; el sistema d'ensenyament és l'individual-simultani i fa servir llibres.

El 1849 canvia de casa perquè la família ha anat augmentant i no hi caben, llavors passa al carrer Pujol número 12, on també deu traslladar l'escola. El centre cada vegada sembla tenir més rellevància i el 1854 decideix dedicar-se exclusivament a l'ensenyament. Llavors renuncia als càrrecs municipals i obre un centre de més envergadura que porta el seu nom i n'és el director. L'ubica al vell mig de la ciutat, al carrer Duc de la Victòria número 5 —casa Guarro—, en un immoble de lloguer, i redacta un prospecte. Els alumnes tenen entre sis i catorze anys i poden ser pensionistes, migpensionistes i externs. També ofereix lliçons a senyorettes, d'assignatures que es fan al centre de 7 a 8 del matí, fora de l'horari lectiu dels nois. Tot l'ensenyament és de pagament. Els nivells que ofereix són parvulari i ensenyament primari distribuïts en tres classes, a les quals s'afegeixen assignatures complementàries —tenidoria de llibres, dibuix, francès, música, etc.

L'any següent passa a viure a l'edifici de l'escola. El centre vetlla per tenir una bona projecció ciutadana: celebra exàmens públics on demostra tenir bons resultats, els periòdics de l'època elogien l'ensenyament i l'internat, participa en manifestacions religioses, etc. No obstant això, el 1859 tenim les darreres dades del centre d'aquesta envergadura, que són de quan Joan B. Viza demana a l'Ajuntament un certificat de la seva activitat docent a la ciutat des del 1833. No tenim constància del motiu d'aquest canvi —i el 1862 ja es traslladen a l'edifici les Missioners del Cor de Maria.

A partir d'aquest any, Joan B. i la seva família van canviant de residència —sempre en carrers dins de muralles— i som del parer que, com és costum en l'època, també hi trasllada l'escola que ha de ser de menys envergadura que en l'etapa anterior perquè en la inspecció de 1862 no es visita (AGHUB: 20/5/4/9). L'any 1860 resideix al carrer Pujol número 28 i el 1863, havent enviudat, es trasllada al carrer Barcelona número 17, on viu fins al 1865, amb 52 anys, però ja no en tenim cap més referència posterior (ACM-Padrons municipals).

2.3. Colegio de Cataluña-Valldemia

El Colegio Cataluña-Valldemia —inicialment es diu Catalunya, però al cap de tres anys ja se'ls coneix pel cognom del seu fundador— ofereix ensenyament primari i secundari complets de pagament per a alumnes de classe noble i benestant, només en règim d'internat, procedents de Catalunya, Espanya i l'estranger. S'ubica a la finca anomenada de mossèn Albas núm. 1, al capdamunt de l'actual carrer de La Riera, on es basteix un edifici de nova planta.

El funden Hermenegild Coll de Valldemia com a director, Pelegrí Ferrer com a vicedirector i director de l'acadèmia i Ramon Cuspinera com a prefecte. Havien coincidit estudiant llatinitat i humanitats a l'Escola Pia de la ciutat. Coll de Valldemia entra a l'orde el 1826 i professa l'any següent, però Ferrer i Cuspineda no arriben a fer-ho. Amb l'exclaustració de 1835, tots ells van a Cuba on exerceixen la docència i ostenten diversos càrrecs directius en col·legis calassancis que els donen prestigi i gran renom. Signat el Concordat amb la Santa Seu, el 1852 retornen a la ciutat amb l'objectiu d'aplicar l'experiència pedagògica-didàctica adquirida fundant un col·legi adreçat a les classes benestants i dirigents com els que funcionen a l'estranger, i amb els quals pugui competir, perquè les famílies no hagin d'enviar els seus fills a estudiar fora.

La iniciativa és de Ferrer, però Coll de Valldemia té al seu càrrec la direcció de l'escola i l'elaboració del prospecte educatiu, ja que coneix els col·legis de França, Bèlgica, Holanda, Alemanya, Anglaterra i els Estats Units i n'ha observat la seva organització, el programa, l'emplaçament, els edificis, etc. També influeix en el disseny de l'edifici de dues plantes —a baix hi ha les classes,

teatre, salons d'estudi, laboratori, menjador i capella, i a dalt els dormitoris dels alumnes— i del gran pati de més de 17.000 m² amb parc —que inclou un pòrtic de gimnàstica i un picador—, un bosc, etc.

El 1855 el col·legi obre les portes amb 40 alumnes de primària. L'edifici s'està acabant de construir i s'ubiquen a la casa annexa que està a la mateixa finca, on viu el director. El 1856, amb l'edifici acabat, s'edita el primer prospecte de l'escola per a donar-la a conèixer tant a Catalunya, com a la resta Espanya, i arriba a residents a l'illa de Cuba i altres països d'Amèrica Llatina. El 1857 s'inicien les classes de segon ensenyament i les de guarniment, i a partir de 1858 el col·legi ja es coneix com a Colegio Valdemia. En aquests primers anys, s'editen prospectes del centre el 1856, 1857 i 1861, la qual cosa permet conèixer el seu funcionament.

Se segueixen els plans d'estudi oficials de primer i segon ensenyament, vetllant especialment per l'excel·lència, amb professors de reconeguda experiència, a més es disposa de gabinet de física, museu d'història natural, jardí botànic, instruments matemàtics, etc. També es dona especial rellevància a l'educació física, l'educació social, el dibuix, pintura i música. La religió està en l'essència del col·legi. A partir de 1868, també s'edita el *Boletín del Colegio de Valdemia*, dirigit per Terenci Thos i Codina, per facilitar la comunicació entre el col·legi i els pares i és considerat el primer butlletí escolar de la península.

Sobre els alumnes, hi ha poques dades concretes, però hi ha referències a la premsa local que provenen de famílies espanyoles i americanes; des de prínceps i alts dignataris de l'Estat, fins a funcionaris públics civils i militars, propietaris, industrials, capitalistes, comerciants i influents de tots els rams.

Fins al 1876 el col·legi està sota la direcció dels fundadors, i llavors Pelegrí Ferrer passa a ser-ne el director únic, a causa de la defunció dels altres dos. Posteriorment, i per assegurar-ne la continuïtat, el 1888 el centre passa a mans dels Germans Maristes —bo i que el 1868 hi va haver un intent de traspàs del centre als Pares Escolapis, però no va arribar a bon port.

2.4. Colegio Mataronés

El Colegio Mataronés obre les seves portes el 1861 i està ubicat al carrer Sant Roc número 16, en un immoble de lloguer. És fruit de la consolidació d'un col·legi anterior, que suposem que és el que Felip Comas té establert en aquesta mateixa finca ja el 1860, i l'any següent vol ampliar-lo incorporant-hi com a codirector Josep Capdevila, que ja exerceix a la ciutat. El seu objectiu és incrementar la qualitat de l'ensenyament que oferia anteriorment i augmentar els deixebles, aspirant que siguin de la classe benestant i com d'altres que hi ha a la ciutat, la qual cosa representa dotar-lo d'una infraestructura educativa i unes

instal·lacions adequades com són: tenir diverses aules equipades amb material pedagògic i un gimnàs acabat de construir. S'edita un prospecte i partir d'ell en podem extreure dades pedagògiques del col·legi i el seu internat. Imparteix primer ensenyament elemental i superior, ensenyament comercial i classes opcionals de música, amb un total de 90 alumnes, entre interns i externs.

El 1862 el centre té molt bons resultats en els exàmens públics del mes d'agost i es demana autorització per a impartir segon ensenyament, que s'autoritza el 1863 i s'inicia a partir del curs 1863-64 a càrrec de Joaquim Mariano Salvañá, a més, el 1864 també s'obren els quatre primers cursos de segon ensenyament, amb assignatures d'ampliació. El centre segueix funcionant igual fins al curs 1865-66, tot i que el 1865 Felip Comas ja no hi exerceix perquè marxa a Blanes on obre un centre propi de segon ensenyament i 1866 també ho deixa Capdevila, que passa a obrir una escola a Gràcia.

Fins al 1868 el centre està en constant transformació, amb canvis significatius. El curs 1866-67 la titularitat passa als directors Ramon Sadurní i Lauro Clariana i a partir d'ara pren el nom de Santo Tomás-Antiguo Colegio Mataronés, però volen donar continuïtat al centre. No obstant això, redacten un nou reglament d'ordre intern —que no hem pogut localitzar— i imparteixen ensenyament primari, preparació per a segon ensenyament i pàrvuls —sense segon ensenyament—, també adreçat a alumnes benestants i tant interns com externs. Els resultats en els exàmens segueixen essent molt bons.

El curs 1867-68 passen a dirigir el centre Joan Bru i Marc Barceló, antics professors del col·legi Valldemia, que compten amb diversos mestres especialistes i imparteixen ensenyament primari, pàrvuls, preparació per a carreres professionals i comercials, a més d'assignatures de guarniment. Segueixen tenint alumnes interns i externs. Aquest funcionament perdura fins més enllà de 1872 i l'internat fins, almenys, al curs 1868- 1869.

Amb tot, volem deixar constància que el mateix curs 1867-68 obre un altre centre educatiu amb el nom de Colegio Mataronés, al carrer Pujol número 47 —i en uns mesos passa al carrer Palau número 3— a càrrec de Joan Mauri Serrallach. Ofereix ensenyament primari, pàrvuls, diverses matèries —francès, càlcul mercantil i tenidoria de llibres, música, física, etc.— i classes per a adults. Perdura fins més enllà de 1879 i aquest any té 230 alumnes (AGHUB: 19/8/6/1).

Així, doncs, el centre s'expansiona i consolida de 1861 a 1866 oferint primer i segon ensenyament, passa pel curs d'impàs 1866-67 i es consolida altre cop a partir del curs 1867-68 com a centre d'ensenyament primari, pàrvuls i preparació a les carreres professionals i comercials. L'internat es manté durant tot el període que ens ocupa, però, tot i que en tenim poques dades, som partidaris que es poden generalitzar.

3. Els internats: organització, normatives, similituds i diferències

Com hem vist, els col·legis que tenen internat són bastant diferents, ja sigui pels seus objectius, com la titularitat, l'envergadura o als alumnes als quals s'adrecen. Amen ara a veure amb més detall els seus internats.

De la documentació dels propis centres, la premsa i els arxius locals, n'hem pogut extreure dades organitzatives dels internats: any d'obertura, normativa, responsables, mensualitats, requisits, etc. No obstant això, en voler conèixer detalls sobre els alumnes —edat, anys d'estada al centre, procedència, etc.— hem tingut moltes dificultats perquè en els padrons municipals només en algun centre consten com a inscrits en el col·legi i tampoc ho estan tots els anys. Els anirem veient segons l'ordre cronològic d'obertura.

El 1854, com ja hem esmentat, obre l'internat del Colegio de Juan B. Viza, quan s'amplia i es trasllada al carrer Duc de la Victòria número 5 —casa Guarro. En el prospecte que s'edita ens informa que:

Alumnes:

- Hi ha tres classes d'alumnes: pensionistes, migpensionistes i externs.
- Els alumnes pensionistes seran un màxim de 10 i de migpensionistes un màxim de 20, ja que es vol donar la cura i neteja que cal als nens.
- L'edat és de sis a catorze anys.

Normativa específica per als pensionistes:

- Només estaran amb els externs a les hores de classe.
- S'aixequen a 2/4 de 7 del matí d'octubre a març i a les 6, la resta de mesos.
- Passaran revista a les 7 o 2/4 de 7, segons l'estació, i després van a estudiar. A les 8 esmorzen i a 2/4 de 9 entren a les classes fins a les 12. De 12 a 1 es preparen les lliçons de la tarda. D'1 a 2/4 de 3 dinar i esbarjo. De 3/4 de 3 a 5 de la tarda a l'hivern i 2/4 de 6 a l'estiu fan les classes de la tarda. De 5 a 2/4 de 7 o de 2/4 de 6 a 7 berenar i esbarjo. De 2/4 de 7 a 2/4 de 9 o de 7 a 9 estudi, després sopen i al cap d'una estona van a dormir.
- Els dies festius i el dijous a la tarda, juntament amb els migpensionistes, surten a passejar.
- Els dies festius s'assisteix als oficis divins, es fan dues hores d'estudi i dues hores de passeig al matí i dues a la tarda. La resta del temps es fan jocs i entreteniments propis de la seva edat i convenients per al desenvolupament del cos.
- Els que acompleixin amb el seu deure podran sortir a menjar amb les seves famílies el primer diumenge de mes, les tres pasqües, i els dies dels seus pares, tornant al col·legi a les 8 de la nit.

- No es pot visitar els alumnes en hores de classe si no és un cas molt urgent, i els pares poden fer-ho sempre que vulguin.
- Les cartes que els pares o tutors enviïn als directors han d'estar franquejades prèviament.
- Tenen una habitació particular.
- Portaran un bagul, coberts de plata amb les inicials, tovalló amb argolla, llit complet, roba blanca i de color suficient per a rentar-la i amb les inicials.
- No poden tenir joies d'or o plata de gaire valor ni diners, i en cas de tenir-ne han de ser poques i comunicar-ho al director, tampoc poden tenir ganivets ni armes.
- El col·legi els dóna penjador, palangana, cadires i altres atuells d'ús personal, i pagaran per a utilitzar-los 20 rals anuals.
- El menjar serà saludable, abundant i ben servit. Generalment es servirà: al matí xocolata amb un panet, al migdia sopa variada, carn d'olla, guisat i postres; a la tarda fruita segons cada estació; i per sopar hi haurà sopa, amanida o verdura (segons l'estació), i guisat de carn o un altre plat.
- Rentar i planxar la roba és a càrrec de l'alumne, però si ho fa el col·legi pagaran 20 rals mensuals.
- Els llibres i atuells d'ensenyament són a càrrec de l'alumne i s'anotaran en el rebut.
- Si algun pensionista està malalt es portarà a la seva habitació i l'atendrà el facultatiu del col·legi, alhora que s'avisarà els seus pares o tutors perquè disposin el que creguin oportú.
- Les despeses del facultatiu i medicines seran a càrrec del pensionista i en malalties greus deixaran de pagar la pensió.

Normativa específica per a migpensionistes:

- Estan a l'escola de les 8 del matí a les 8 de la nit.
- Mengem i berenem amb els pensionistes.
- Els dies festius i el dijous a la tarda, junt amb els pensionistes, surten a passejar.
- Portaran coberts de plata amb les inicials i tovalló amb argolla.

Honoraris:

- Els pensionistes paguen 200 rals de velló mensuals per la manutenció i qualsevol de les classes d'ensenyament, excepte la llengua francesa que són 22 rals; dibuix figurat 12 rals, i música 20 rals. El pagament és per mesos, quadrimestre o mig any.

- Els migpensionistes paguen 100 rals de velló mensuals pel menjar i berenar i qualsevol de les classes d'ensenyament, excepte les mateixes que els pensionistes i els pagaments igual que ells.

En els padrons no hem trobat cap alumne empadronat a l'adreça de l'escola, per tant, no en podem aportar dades. No obstant això, tenint en compte que el centre i l'edifici és de suficient envergadura com per a tenir internat fins al 1859 o 1860 —quan el centre passaria a un altre immoble i tancaria l'internat— tenim la hipòtesi que els possibles interns llavors passen al Colegio Mataronés quan obre el 1861 i té internat, o van al de l'Escola Pia Santa Anna que l'ha obert el 1857.

El 1855 obre el Colegio de Cataluña-Valldemia i, com ja hem esmentat, els seus alumnes són exclusivament interns. La normativa de l'internat està detallada en els prospectes de 1856, 1857 i 1861, precisant que per als alumnes és la següent:

Condicions d'admissió, honoraris i deures:

- Els alumnes han de tenir de 7 a 14 anys i tots són pensionistes.
- Per ser admesos han de presentar els certificats de tenir salut i estar vacunats —només el 1857 se'ls exigeix que sàpiguen llegir.
- La pensió mensual és sempre la mateixa, independentment de l'edat i la instrucció que segueixin.
- Han d'abonar, només una vegada, 80 rals, que corresponen a l'escriptori, despeses de paper, plomes, tinta, cadira, palangana, got de taula i got de nit.
- La pensió és de 20 duros al mes, que s'abona per trimestres avançats, i sense cap descompte per festes ni vacances. Aquesta pensió inclou el rentat, planxat i cura del vestit —la ressenya de premsa de 1861 afegeix que si hi ha dos o més germans al col·legi es rebaixen 2 duros a cada un. Es manté aquest preu fins més enllà de 1868.
- Els alumnes que comencen un trimestre han de pagar-lo tot, excepte en cas de malaltia greu.
- Els pares han de pagar els llibres d'ensenyament i, en cas de malaltia, les despeses de farmàcia i el metge. A partir de 1857 també afegeix: si s'abonen 3 duros a l'any el col·legi es pot fer càrrec d'aquest punt.
- Els alumnes han de portar al col·legi els següents atuells marcats amb les inicials i el número que correspon a l'alumne —si no, no s'admet—: llit de ferro de 9 pams de llarg i 4,5 pams d'ample —segons el model del col·legi—, «gergón» de palla de blat de moro, matalàs, coixí, 6 llençols, 4 fundes de coixí, 2 mantes de llana, flassada de cotó, mosquitera de seda, 6 camises de vestir, 4 camises de dormir, 4 gorres de dormir, uniforme del

col·legi, vestits d'ús comú —3 d'estiu i 3 d'hivern, i només el 1856 en demana 2—, 4 bruses segons la forma del col·legi —el 1856 només especifica que siguin clares—, cinturó de gimnàstica, 6 parells de mitjons, 3 parells de sabates, 4 tovallons, 1 argolla de tovalló, 6 tovalloles, coberts de plata amb ganivet, necesser —amb pinta gruixuda i prima, tisoires, raspall de la roba, raspall per al cap, raspall de dents—, sac de nit, 12 mocadors de butxaca —els mocadors es comencen a demanar a partir de 1861.

- Si els alumnes no tenen família que visqui a Mataró o Barcelona, han de tenir un apoderat amb qui pugui parlar el col·legi en una d'aquestes ciutats.

Drets dels alumnes:

- Ser ensenyats, educats i tenir una manutenció sana i abundant.
- Seguir tots els rams de la instrucció literària, física i social a mesura que es fan grans i van avançant en coneixements, però aquest fet no representa un augment de la pensió mensual.

S'afegeixen a partir de 1857:

- Poder rebre visites només els diumenges i festius fins a les dues de la tarda. Les visites són com a màxim de mitja hora i es permet les de la família: pares, avis, germans i cosins germans, i poden passejar pels jardins.
- No anar als dormitoris abans de les dotze del migdia els dies de visita.
- Avisar les cambres si la família vol deixar o emportar-se roba.
- No acceptar res de menjar de les visites, i tampoc el dia del seu sant. Tot el que se'ls porti es donarà als pobres.

Sobre els alumnes del centre, en tenim poques dades procedents d'estudis anteriors (Gurrera 2012: 249 – 315), limitant-se a esmentar que en són 40 el primer any, procedents d'Espanya i Amèrica del Sud. En els padrons d'aquest període, hem trobat inscrits interns només en quatre anys: el 1857 un noi de 18 anys de l'Havana, el 1859 un noi de 20 anys també de l'Havana, el 1862 un noi de 15 anys de Puerto Rico i el 1868 hi ha inscrits 90 nois d'entre 7 i 16 anys procedents de tot Espanya (Barcelona, Bilbao, Màlaga, Martorell, Moià, Motril, Orotava, Oviedo, Sabadell, Santander, St. Feliu de Guíxols, Saragossa, Tarragona, Valladolid i Villoslada) i d'Amèrica Llatina (Cienfuegos, Consolación del Sur, La Habana, Matanzas, Montevideo, Nuevitas, Puerto Príncipe, Puerto Rico, S. José de Guisa, Santa Seelina, Trinidad). Dades, totes elles, que es podrien generalitzar per al període estudiat.

El 1857 reobre l'internat de l'Escola Pia Santa Anna, i com ja hem esmentat, té alumnes externs, migpensionistes i interns. Recordem que el centre ja havia tingut internat (Vilà 1972: 89 - 126, 452 - 474, 554 - 555 i 929):

- El 1743 el seminari o internat de nobles, està adreçat a nois membres de la noblesa o de famílies amb molts recursos econòmics. Primer s'allotgen amb els escolapis a l'edifici de la Fonda del Pardal, i el 1754 es traslladem amb la comunitat al nou edifici on es poden allotjar uns 12 col·legials, però el 1761 arriben a ser-ne 24. El setembre de 1772 s'inaugura la part de l'edifici destinada a internat a la baixada de Santa Anna, amb capacitat per a 36 alumnes en habitacions individuals, però arriben a ser 53 el 1789. Fins al 1808, que el col·legi tanca per l'ocupació francesa, l'internat té una gran fama i els alumnes procedeixen del Principat, la resta de la Península i d'Amèrica Llatina.
- Del 1814 – 1820 l'internat reobre amb cinc col·legials però el 1817 ja en són 42. Tanca a l'inici del Trienni liberal i l'Ajuntament fa servir l'espai per a altres usos.
- Del 1827 – 1835 torna a obrir amb sis interns i el 1830 n'hi ha 24, però el 1835 es tanca definitivament per l'extinció dels ordes religiosos i els fets políticossocials.

El 1857 l'internat té una organització i objectius diferents als que havia tingut l'antic seminari de nobles. Ara està destinat als fills de classes benestants procedents de famílies d'industrials o comerciants i no tant de la noblesa, que té altres ofertes a Mataró, com és Valldemia, o a Barcelona.

L'internat es planteja amb autonomia financera respecte al col·legi, i el seu primer director és el P. Jaume Viada, que aplica el reglament de l'internat del Col·legi de Sant Antoni de Barcelona, on s'especifiquen les funcions del rector, director, sotsdirectors, mainaders, professors de primer i segon ensenyament, i finalment del govern dels ajudants de cambra, porter, cuiner i criats en general. Els alumnes interns de primer ensenyament segueixen estudis totalment separats dels externs, mentre que la resta es barregen.

A l'internat s'aplica un sistema de premis i càstigs basat en la recompensa del mèrit, mitjançant uns bitllets que s'anomenen valor i l'anotació de les notes en un llibre d'honor. Els premis s'obtenen amb els diferents valors —sortides de l'escola, joguines, llibres, etc.— i es defineixen fins a tres graus de deures —respecte als superiors, puntualitat, vestir amb uniforme, urbanitat, parlar en castellà, etc.

El 1865 es publica al *Diario de Barcelona* un extracte del reglament per als pensionistes:

- No s'admeten alumnes menors de sis anys.
- El col·legi comprèn el primer ensenyament elemental i superior i el segon ensenyament agregat a l'Institut Provincial.
- La família ha de portar l'aixovar de l'habitació, que és: un llit de ferro de 81,2 pams de llarg, matalàs, coixí i coixinera i altra roba blanca per al llit, palangana amb sostenidor de metall, tauleta, tres cadires, cortina vermella de 10 pams d'alt i 6 d'ample, necessari amb els atuells per a rentar-se, pila i crucifix.
- L'uniforme és una levita i pantalons blau turquí i botó daurat propi del col·legi, armilla i corbata de ras negres, gorra amb galó daurat i botins de xarol. A l'estiu els pantalons seran blancs.
- Rentar la roba va a càrrec de les famílies.
- Totes les peces de roba hauran de portar el número que es dona a l'alumne en admetre'l.
- La pensió és de 12 duros mensuals, i es descompta només el mes d'agost, en què es fan vacances generals.
- També es paguen anualment 60 rals pels honoraris dels facultatius i 40 rals per atencions particulars del seminarista.
- La classe de música i llengües vives —excepte l'espanyola i la francesa— van a càrrec dels alumnes.

El nombre d'interns aquests primers anys de funcionament oscil·la entre els 48 de 1864 i els 19 de 1868.

A partir de 1865 també s'accepten migpensionistes, que tenen un reglament específic, i el 1866 paguen 150 rals mensuals per manutenció:

- Segueixen les mateixes classes que els interns.
- Les classes complementàries de dibuix, gimnàstica, escriptura de guarniment, francès i anglès s'han d'abonar a part. Cada una de les primeres val 10 rals, el francès 20 i l'anglès està pendent d'acordar el preu.
- L'uniforme és una levita i pantalons blau turquí i botó daurat propi del col·legi, armilla i corbata de ras negres, gorra amb galó i botins de xarol. A l'estiu els pantalons seran blancs.
- Mentre els alumnes estiguin al col·legi portaran la brusa del col·legi.
- La pensió és de 6 pesos mensuals, que es paguen anticipadament, i per qualsevol fracció del mes s'abonarà tota la mensualitat.
- Els alumnes han de pagar els llibres, matrícula, examen, etc.
- Estaran al col·legi de les 7.30 h fins a les 20 h, i dinen i berenen amb els interns i els vigilaran com ells.
- Els alumnes van i tornen de col·legi a compte de la família.

- Els alumnes que tinguin una bona conducta poden tenir cada mes una targeta d'honor amb la qual poden acreditar el seu bon comportament.
- El mes d'agost, que és de vacances generals, només es fa al col·legi repàs de les assignatures del curs anterior.
- Si els pares volen tenir a casa el seu fill algun dia ho han de demanar al director.
- Pel que fa al canvi d'horari segons l'estació, portar la roba de passeig al col·legi i altres temes, n'informarà el director.

Sobre els alumnes del centre, en tenim algunes dades d'estudis anteriors (Gurrera 2012: 88 – 171) que ens informen del nombre d'interns, en canvi no coincideixen amb les dels padrons, així doncs, si bé el 1866 hi ha informats 38 interns, al padró n'hi consten 19, i els anys següents succeeix un fet semblant: el 1868 hi ha informats 19 interns, mentre que al padró en consten 13 i el 1869 hi ha informats 30 interns i al padró en consten 21. No obstant això, dels padrons tenim les següents dades:

- El 1863 hi ha dos nois un de 14 anys de Llavaneres i un de 15 anys de Llagostera.
- El 1866 hi ha 19 interns d'entre 10 i 16 anys procedents de majoritàriament de Catalunya (Arbúcies, Arenys de Mar, Barcelona, Cassà de la Selva, Llavaneres, Lloret, Mataró, Madrid, Sabadell, Sitges i Tossa) i d'Amèrica Llatina (La Habana, Santiago de Cuba i Valparaíso),
- El 1868 hi ha 13 interns d'entre 14 i 21 anys procedents de Catalunya (Arbúcies, Arenys de Mar, Cassà de la Selva, La Bisbal, Tordera i Tossa) i Amèrica Llatina (Holguín, Mercedes, Santiago de Cuba i Valparaíso).

Així mateix, també hem pogut observar com l'alumne Miguel Puig Proenza de 14 anys i d'Holguín que està empadronat a l'escola el 1868, anteriorment ho estava al Colegio Mataronés des del 1865, la qual cosa ens vindria a evidenciar que els alumnes d'aquella escola passen a aquesta quan amb el canvi de direcció —a càrrec dels Srs. Sadurní i Clariana— el 1867 ja no fan segon ensenyament. Som del parer que les dades es podrien generalitzar per a tot el període estudiat.

El 1861 obre l'internat del Colegio Mataronés, quan el centre s'amplia. En el prospecte que s'edita aquest any informa de l'internat (Martí 1991: 85 – 88):

- Té habitació per al mestre.
- Compta amb un gimnàs que s'acaba de construir.
- L'espai destinat a internat té en compte aspectes higiènics, té llum i aire pur.

Els alumnes:

- N'hi ha d'externs i interns.
- Els interns tenen de sis a catorze anys i no poden passar de 30.
- El centre té un total de 90 alumnes —entenem que són 30 interns i 60 externs.

Normativa específica per als alumnes interns:

- La pensió és de 240 rals al mes, que es paguen per trimestres avançats i no hi ha descomptes per vacances o festes.
- S'abona a part el planxat i rentat de la roba, els llibres, el material escolar, el metge i la farmàcia.
- S'han de dur el llit de ferro, matalàs, llençols i mantes, camises, tovallons, tovalloles, coberts, palangana de metall, raspall i tot el necessari per a la neteja.
- Els dies festius han de vestir l'uniforme del centre, però els lectius poden anar vestits com vulguin.
- S'aixequen a les 5 del matí i a l'hivern a les 6. Es renten i resen durant 15 minuts i després repassen les lliçons fins les 7 del matí que esmorzen. Van a classes generals i després descansen 10 minuts i dinen. Descansen 1 hora i estudien fins 2/4 de 3, que comencen altre cop les classes fins les 5 de la tarda. De 5 a 6 fan gimnàstica, i després resen el rosari i estudien fins a les 8, quan sopen i van a dormir.
- El dinar consisteix en sopa, carn d'olla, primer plat i postres. El sopar està en relació amb el dinar i és semblant.
- A la nit també es vigilen.

Som del parer que aquesta organització de l'internat és vigent fins almenys el 1866 en què el col·legi passa a mans dels senyors Sadurní i Clariana que s'adreça a fills de famílies amb certa posició social i el mantenen —suposem que de característiques molt semblants al de l'etapa anterior— però, a partir del 1867, en què passen a dirigir-lo els senyors Bru i Barceló, no tenim dades que segueixi funcionant.

Sobre els alumnes interns i el seu nombre en tenim poques dades (Gurrera 2012: 206 – 218). El prospecte de 1861 marca que el nombre màxim és de 30 però en el padró no hi ha cap alumne empadronat al centre ni tampoc l'any anterior ni posterior. El primer any que trobem estudiants empadronats al centre és el 1865, on consten dos germans d'Holguín —Miquel Puig Proenza de 13 anys i Pau però no queda clara l'edat— i l'any següent segueix intern en Miquel, l'any 1867 hi ha tres alumnes interns de 12, 16 i 19 anys de Canet, Malgrat i Vilassar de Mar, i l'any 1868 n'hi ha un de 14 anys de Santiago de Cuba.

Com ja hem esmentat amb l'alumne Miguel Puig Proenza, hem pogut observar que quan el col·legi canvia de titularitat el 1867 i ja no imparteix segon ensenyament, aquest passa a l'Escola Pia Santa Anna, i som partidaris que aquest fet es pot generalitzar i seria el mateix cas també quan el centre tanca l'internat. Així mateix, és probable que quan el Colegio de Juan B. Viza es redueix i deixa de tenir interns cap el 1859 o 1860 aquests passin al Colegio Mataronés, que obre l'any següent, o també pot ser que passin al de l'Escola Pia Santa Anna que s'ha obert el 1857.

4. A tall de conclusió

En la comunicació hem pogut constatar com en el període 1854 – 1868, en què la ciutat està en transformació, els quatre col·legis de nois de més envergadura obren internats. Els anys 1854 – 1857 són els més actius amb dos nous internats i un que reobre, mentre que el darrer ho fa el 1861. També dins d'aquest període es promulga la *Ley de Instrucción Pública* el 1857.

La tipologia dels centres que obren internat en aquest època és ben diferent. Per una banda, en tenim dos d'envergadura que imparteixen primària i secundària, amb edifici propi i que perduraran fins a l'actualitat, però que tanquen l'internat al segle XX: l'Escola Pia Santa Anna, establerta a la ciutat des del 1737, i el Colegio Cataluña-Valldemia que obre les seves portes el 1855. Per l'altra, tenim dos centres més petits de primària, en edificis de lloguer i situats intramurs que, en ampliar-se, obren un internat: Colegio de Juan B. Viza i Colegio Mataronés —que posteriorment oferirà secundària—, però el primer té una vida efímera d'uns cinc o sis anys i l'altre obre pràcticament quan tanca l'anterior però després d'uns cinc cursos d'expansió canvia de titularitat i reorienta la seva oferta educativa.

En aquest període, el primer internat que obre és al 1854, quan Joan B. Viza amplia el seu centre i a la ciutat no n'hi ha cap altre, ja que el que hi havia a Santa Anna està tancat des de 1835 i de ben segur que hi continua havent demanda per a acollir alumnes procedents de pobles del voltant o de mataronins pertanyents a la classe benestant —formada majoritàriament per burgesos industrials o comercials— i Viza aprofita aquesta conjuntura. Quan el 1857 Santa Anna obre l'internat per a classes benestants, el de Viza, adreçat a les mateixes famílies, se n'ha de ressentir, a més, li és difícil competir amb el prestigi dels escolapis, que alhora tenen una oferta formativa més àmplia. D'altra banda, creiem que la novetat que ha introduït Viza de tenir migpensionistes influeix en Santa Anna que a partir de 1865 n'accepten. Pel que fa a l'obertura del Colegio de Cataluña-Valldemia el 1855, amb internat i adreçat a nobles i benestants, creiem que no influeix massa en el de Viza perquè estan adreçats a classes socials

diferents. L'internat del Colegio Mataronés, que obre el 1861, està adreçat a alumnes de la mateixa classe social que els de Viza i Santa Anna —en les classes de pagament—, i pensem que com que la seva obertura pràcticament coincideix amb el decreixement de l'envergadura del de Viza, absorbeix part dels seus alumnes i/o interns; mentre que està en plena competència amb Santa Anna.

Per tenir constància del alumnes interns de cada centre, vam consultar els padrons del període estudiat, per tenir dades sobretot dels centres petits i desapareguts —Viza i Mataronés— però hem trobat menys dades de les esperades: del Colegio de Juan B. Viza no hem trobat cap alumne intern empadronat al centre; del Colegio Mataronés, només n'hem trobat a partir de 1865. Dels dos centres d'envergadura disposàvem d'algunes dades procedents de diferents estudis anteriors, però no es corresponen amb les trobades: de Valldemia, sabem que tenia 40 alumnes interns quan va començar el 1855 i en el primer padró que hi consta un alumne és del 1857, havent-hi anys que no hi ha cap inscrit, el 1862 n'hi consten 2 i no és fins al 1868 que hi trobem 90 interns; el mateix passa amb Santa Anna, que si bé sabem que el 1866 hi ha 38 interns, al padró n'hi consten 19, i els anys següents succeeix un fet semblant: el 1868 hi ha 19 interns, mentre que al padró n'hi consten 13 i el 1869 hi ha 30 interns i al padró n'hi consten 21. Una hipòtesi de per què a l'escola Pia no coincideix el nombre d'interns en les diverses fonts consultades, és que si bé als padrons hi consten alumnes de Mataró, podia haver-hi algun mataroní que estigués empadronat a la casa familiar.

També hem pogut observar el traspàs d'un alumne intern del Colegio Mataronés que ho era el 1865 i 1866, però que quan el 1867 canvia la titularitat del centre i no ofereix ensenyament secundari passa com a intern a l'Escola Pia Santa Anna a partir de 1868, i pensem que aquest fet es pot generalitzar per a la resta d'estudiants.

L'edat dels alumnes interns, en general, és dels sis als catorze anys, excepte al Colegio Valldemia que comencem als set. Només els dos centres més petits fixen el nombre màxim d'interns: el Colegio de Juan B. Viza és de 10 interns i 20 migpensionistes, i el Colegio Mataronés és de 30, mentre que els de més envergadura no el fixen i de l'Escola Pia hi ha referències que en el període estudiat hi ha entre 19 i 48 interns, i el Colegio Valldemia entre 43 i 90. La procedència dels interns és tant d'Espanya —majoritàriament de Catalunya a l'Escola Pia Santa Anna i Colegio Mataronés— com d'Amèrica Llatina en els tres col·legis amb dades als padrons.

Pel que fa a les mensualitats, observem que són bastant iguals entre 10 i 12 duros excepte les del Colegio Valldemia que és de 20 duros, havent de pagar a part o amb un suplement el material escolar, els metges, la farmàcia i rentar i planxar la roba —al Colegio Valldemia està inclosa la cura de la roba en la mensualitat. En general, la quota inclou classes optatives del centre com la llengua

francesa a Santa Anna o la gimnàstica al Colegio Mataronés, mentre que d'altres s'han de pagar a part com la música a Santa Anna i el Colegio Mataronés. En el Colegio de Juan B. Viza i Valldemia els alumnes han de portar el llit i matalàs, coberts, argolla, aixovar i com s'ha de marcar, etc. Els calendaris i horaris són bastant semblants en tots els centres.

Dos darrers apunts de singularitats: els únics centres que accepten migpensionistes són el Colegio de Juan B. Viza i l'Escola Pia Santa Anna, i que per la tipologia d'alumnes que té el Colegio Valldemia aquests han de tenir un apoderat a Mataró o Barcelona.

BIBLIOGRAFIA

- COSTA (1985): Francesc Costa i Oller, *Mataró liberal 1820 – 1856. La ciutat dels burgesos i els propietaris*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana.
- GURRERA (2012): Montserrat Gurrera i Lluch, *Els orígens de la xarxa escolar de Mataró (1808 – 1868)*. Mataró: Caixa Laietana.
- LLOVET (2000): Joaquim Llovet, *Mataró. Dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*. Mataró: Caixa Laietana.
- MARTÍ (1991): Antoni Martí «Puntualització sobre la instrucció i l'ensenyament a Mataró en el segle passat: notícia d'un internat», *Sessió d'Estudis Mataronins VIII*, p. 85-88.
- VILÀ (1972): Claudio Vilá Palá, *Escuelas Pías de Mataró: su historial pedagógico*. Salamanca: Calatrava.

DOCUMENTS

- Arxiu Municipal de Mataró (AMM) - Arxiu Històric (AH). Lligall AH-83.
- Arxiu Municipal de Mataró - Arxiu Històric. Acords municipals:
1838: 26-2, 23-8 / 1848: 4-2 / 1850: 12-4 / 1854: 20-3 / 1857: 21-7 / 1859: 21-6.
- Arxiu Comarcal del Maresme (ACM) - Arxiu Municipal de Mataró. Padrans municipals: ACM70-1-T2-2082, 2183, 2275, 2397, 2413, 2572, 2591, 2646, 2725, 2761, 2770,2771, 2896, 2905, 2912, 2915, 2960, 2983, 3017, 3020, 3038, 3049, 3059, 3103, 3123, 3136, 3143, 3146, 3187, 3212, 3232, 3247, 3269, 3272, 3296, 3305, 3319, 3325, 3329, 3346, 3356, 3381, 3384, 3398, 3427, 3457, 3458, 3471, 3477, 3538 i 3672.
- Arxiu General Històric de la Universitat de Barcelona (AGHUB). Lligalls:
19/2/1/7, 19/8/6/1, 20/2/5/8, 20/5/4/9, 20/7/7/11 i 22/3/7/6.
- Crònica Mataronesa*, 1861-1868.
- Revista Mataronesa*, 1856.